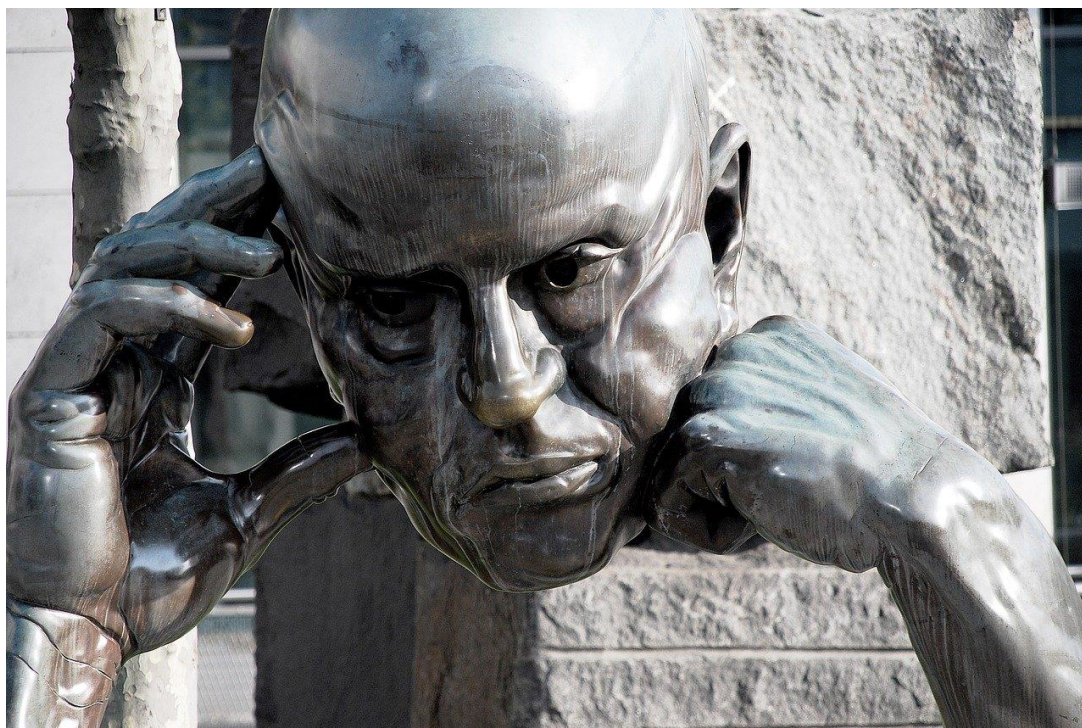

MÉLTÁNYOSSÁG
politikaelemző központ

Lakatos Júlia

Az orbáni konfliktuskezelés logikája

info@meltanyossag.hu

www.meltanyossag.hu

0630-311-1701

1149 NAGY LAJOS KIRÁLY ÚT 167. II. 23.

Akár illiberális demokráciának nevezzük, akár kereszténydemokráciának, az orbáni modell nagyon másként értelmezhető a liberális demokrácia szemszögéből, mint ahogyan képviselői látják. Egyszerűen nem ugyanazt értik a fogalmak alatt, mint például az Európai Unió meghatározó politikusai. Az eltérő megközelítésekből következik, hogy a Fideszt a populista, antidemokratikus, vagy autoriter jelzőkkel illetik a liberális demokrácia hívei, és mint ilyen, háttérbe kívánják szorítani. Úgy véljük azonban, hogy az értelmezésbeli eltérések a demokrácia definíciójának – egészen pontosan a konfliktusok demokrácián belüli szerepének – eltérő megközelítéséből fakadnak. Miközben a politikatudomány számos szempontból vizsgálja a konfliktusok szerepét (nemzetek, osztályok, társadalmi csoportok, ideológiák közötti konfliktusok stb.), az a szempont rendre kimarad, hogy milyen mértékben befolyásolják a liberális demokráciáról szóló vitát a felek konfliktuskezelési módjainak a különbségei. Véleményünk szerint azonban a liberális demokrácia körül kialakult vitának a konfliktusokhoz való eltérő viszonyulás az egyik kulcseleme, ezért elemzésünkben az orbáni modellt is ebből a szempontból vizsgáljuk.

Miközben a liberális demokrácia hívei meg kívánják haladni a politikában előforduló konfliktusokat, és inkább technikai, szakpolitikai síkon, széleskörű egyeztetéssel képzelik el a politikát, addig a velük szemben állók számára a küzdelem maga a politika lényege. Ez utóbbi megközelítés nemigen hozható összhangba a liberális nézőponttal, már

amennyiben úgy gondoljuk, hogy a liberális demokrácia a demokratikus fejlődés végpontja. Az eltérő megközelítési módot magának a liberális demokrácia megkérdőjelezésének tekintik, ami jelentős mértékben kiélezte a két fél közötti politikai küzdelmet az utóbbi évtizedben. A liberális demokráciát kritizálók ugyanis egyfelől megkísérelték átvenni a demokrácia-diskurzus feletti irányítást, és érvényre juttatni saját értelmezésüket, másfelől megpróbálták megváltoztatni a liberális demokrácia két elemének (liberalizmus és demokrácia) egyensúlyát. Mindez létkérdéssé változtatott egy korábban jóval kisebb jelentőségű, inkább hangsúlybeli nézeteltérést.

Annak érdekében, hogy rámutassunk arra, hogy a liberális demokrácia eltérő felfogásából eredő kritikája nem feltétlenül kell, hogy egyet jelentsen annak felszámolási kísérletével, a liberális demokráciának egy olyan baloldali kritikáját fogjuk vizsgálni, amely egy alternatív interpretációs keretként szolgálhat a Fidesz politikai viselkedésének értelmezéséhez. Az általunk bemutatott elemzésében a poszt-marxista Chantal Mouffe a Fidesz hatalomfelfogása kapcsán gyakran emlegetett, konzervatív Carl Schmitt liberális demokrácia kritikájára reflektál. Az, hogy Chantal Mouffe vitázik Carl Schmitttel, az álláspontok különbözősége miatt már önmagában is érdekes. Amennyiben azonban a Fidesz demokrácia-, és konfliktus-értelmezéséhez szeretnénk adalékokat nyerni, akkor különösen az, hogy egy poszt-marxista elemző egy, a Fidesz "példaképeként" szolgáló szerzőre reflektál, és nem is akárhogyan. Schmitt úgy vélte ugyanis, hogy a liberális pluralizmus és a

demokrácia között leküzdhetetlen ellentét húzódik. Azt hinnénk, hogy egy velejéig baloldali kritika semmi közöset nem találhat egy ilyen megközelítésben. Mouffe azonban elismeri Schmitt kritikájának alapvetéseit, igaz, egészen más következtetéseket von le azokból. Habár élesen bírálja a liberális hegemoniát, Schmitt észrevételei alapján változtatná meg a liberális demokráciát. Mouffe egy olyan fogalmi újítást alkalmaz, amely a Fidesz kommunikációjában is tetten érhető. Az elméleti keret felvázolását követően ezért Orbán Viktor beszédein keresztül igyekszünk rekonstruálni a Fidesz viszonyát a konfliktusokhoz, annak érdekében, hogy jobban megértsük miként viszonyulhatna a liberális demokrácia az eltérő konfliktuskezelési logikához.

Schmitt-tel - Schmitt ellenében

Az utóbbi két évtizedben Carl Schmittnek kétségtelenül reneszánsza van Magyarországon. Többek között [Körösényi András](#), és [Karácsony András](#), [Szabó Márton](#) és még sokan mások is foglalkoztak munkásságával. Az államelméleti, majd politikaelméleti érdeklődésen túl a különböző politikai oldalak is igyekeztek – a maguk céljaik szerint – felhasználni. A konzervatív oldalon a decizionizmus, a [döntésközpontúság](#) az, ami releváns számukra, illetve természetesen a barát-ellenség megkülönböztetés. Azok, akik nem szimpatizálnak a kormánypárttal, gyakran hivatkoznak Schmitt nemzetiszocialista múltjára, sokan pedig szelektíven kezelik életművét. A baloldal egy

része például szívesen hivatkozik liberalizmus-kritikájára. Chantal Mouffe Schmitt-kritikája így talán nem ismeretlen előttük. A *politika és a politikai* című, sokat hivatkozott írását, érdekes módon mégis a Századvég folyóirat közölte magyarul 2011-ben, vélhetően azért, mert miközben vitatkozik Schmitttel, alapvető liberalizmus-kritikáját elfogadja.¹

A tanulmány címében említett két fogalom a liberalizmus és annak kritikusainak eltérő látásmódjára utal. Lényegében azt vázolja fel, hogy azért nem tudnak dűlőre jutni a felek, mert egész másként értelmezik a politika szerepét. A liberalizmus nem tud politikai módon gondolkodni a politikáról, holott Mouffe nem kevesebbet állít elemzése bevezetőjében, mint, hogy a *politikai* természetéről szóló vita valójában a demokrácia jövőjéről szól. Véleménye szerint a demokratikus politikaelméletet uraló racionalizmus ellehetetleníti a politika szempontjából alapvető kérdések feltevését. Ahhoz, hogy a kortárs politika problémáihoz érdemben hozzá lehessen szólni, alternatív elméletek kelljenek. Jelenleg ugyanis nem lehet a társadalmi kérdéseket politikai módon megvilágítani, politikai alatt azt értve, hogy a politika kérdései nem pusztán szakértők által megoldható technokratikus (részlet)kérdések, hanem döntést igénylő problémák, amelyek azt igénylik, hogy egymással konfrontatív viszonyban levő alternatívák közül válasszunk. A szerző amellettt érvel, hogy a liberalizmus hegemon pozíciója okozza a politikai gondolkodásra való képtelenséget, mivel az

---

¹ Chantal Mouffe (2011): A politika és a politikai. (Fordította: Horváth Szilvia.) Századvég, 16. évf. 60. szám, pp. 25-47

tagadja az antagonizmus eltörölhetetlen természetét. Mint írja, a liberálisok többsége szerint a demokratikus politika legfontosabb sajátossága, hogy általa felülemelkedhetnek a mi-ők szembenálláson, Mouffe szerint viszont a pluralizmust össze kell tudni egyeztetni a barát-ellenség megkülönböztetéssel, azaz a liberális demokráciának el kell fogadnia, hogy a politika konfliktusos jellegű.

Mouffe megközelítése teljes mértékben szembe megy Schmitt elképzelésével, aki szerint a demokrácia kizárja a pluralizmust, mivel ahhoz egy teljesen egységes, homogén démosz szükségeltetik, egyedül az államok pluralizmusát fogadta el legitimként. Mouffe ennek ismeretében mégis azt mondja, hogy habár nem tud közösséget vállalni liberalizmus kritikájának ezzel a részével, "Schmitt-tel Schmitt ellenében" arra szeretné felhasználni a liberális individualizmusra és racionalizmusra vonatkozó bírálóit, hogy újraértelmezze a liberális demokráciát. Másutt azt [nyilatkozza](#), hogy egy politikai projekt feladata, hogy radikalizálja a demokráciát. Azaz olyan demokráciát teremtsen, amely nem csak elfogadja a pluralizmust, hanem a különbözőségeken alapszik. Mouffe dilemmája ennek megfelelően a következő. Hogyan lehet elismerni azt, hogy a konfliktusok antagonisztikus jellege mindig jelen van, illetve egyidejűleg, az ő szavaival élve, azt, hogy meg kell zabolázni azt? Az ellentmondás feloldására használja a görög *agon*, azaz harc szóból eredő [agonizmus](#) fogalmát, amely egy olyan mi-ők viszony, ahol a versengő felek elfogadják a másik fél legitimitását. *Ellenfelek*, nem pedig ellenségek. Mint írja: "Ez azt jelenti, hogy konfliktushelyzetben úgy

tekintenek egymásra, mint akik ugyanahhoz a politikai társuláshoz tartoznak, és ugyanazon a szimbolikus téren osztoznak, amin belül a konfliktusok létrejöttek." Véleménye szerint ez az ellenfél-tudat teszi lehetővé, hogy az antagonizmust átformálják agonizmusra, ami a demokrácia meghatározó feladata. A konfliktus nem szűnik meg, azonban demokratikus keretek között tartható mivel a barát-ellenség ellentét helyett az ellenfelek közötti kapcsolatról szól. Összefoglalva tehát, az agonizmus tagadja az olyan demokratikus politika létezését, amelyben nincs jelen az ellenfél, és kritikával illeti azokat, akik a politikát technikai feladatok, és semleges eljárások soraként képzelik el. Tudja, hogy a szenvedélyek, és a tömegekre való támaszkodás mindig is a politika része lesz, és, hogy ahhoz, hogy az embereket mobilizálják, átpolitizálódásra van szükség, ami nem megy konfliktusok nélkül. Mindez nem valami avittas jelenség, vagy az elmaradottság jele az ő szemében, hanem a politika alapvető természete. Mint írja, "- éppen emiatt kellene óvatosabbnak lennünk, amikor a konszenzusos politika kortárs magasztalását látjuk, azt, amely azt állítja magáról, hogy lecserélte a régimódi bal/jobbs konfliktuson alapuló (ellenfél-) politikát. Egy jól működő demokrácia valójában felhívást jelent arra, hogy a legitim demokratikus politikai pozíciók összezsugorodjanak egymással."

Mouffe szerint létezik demokratikus politika a liberális gondolkodás befolyása révén ráakódott elemek nélkül. Számára az agonizmus politikai megvalósításának korlátja – a fentebb felsorolt hiányosságon túl – a neoliberalizmus hegemoniájából ered, és abból, hogy a

szociáldemokrácia elszalasztotta azt a lehetőséget, hogy újradefiniálja a baloldaliság fogalmát a szocializmus bukása után, ehelyett elfogadta a neoliberalizmus dominanciáját, és a modernizáció jegyében jobbra tolódott, "balközépre". Ez a meglátása különösen annak fényében érdekes, hogy a Fidesz nagyon hasonló módon érvel az Európai Néppárt elhagyásáról, mondván, a párt balratolódása miatt kénytelenek kilépni, hiszen annak egy része liberális és baloldali célkitűzéseket támogat, amelyek nincsenek összhangban a kereszténydemokrata, konzervatív értékekkel. Az ő értelmezésük szerint nem a saját értékrendszerük változott autoriter irányba, mint ahogy azt a liberális demokrácia védői állítják, hanem a liberális demokrácia tolódott el egy liberálisabb megközelítés felé, amelyhez az EPP is alkalmazkodott.

A konfliktus-központú politika filozófiája

Mouffe megközelítése révén sokkal inkább érthetővé válik a Fidesz politikája, mint a liberális demokrácia szemüvegén keresztül. Megérthetjük általa, hogy a liberális demokrácia kritikája önmagában még nem feltétlenül jelenti a demokráciaellenességet, vagy a liberális demokrácia kiiktatására való törekvést. Igaz, a kritika nem zárja ki a liberális demokrácia formálásának szándékát. Megérthetjük továbbá azt is, hogy a versengés alapú demokrácia (benne nagyon kiélezett, akár barát-ellenség struktúrákkal is) nem vezet szükségképpen a

demokrácia erodálásához. Végül pedig, láthatjuk, hogy a Fidesz politikai felfogása, ezen belül a konfliktusokhoz való viszonya eltér a liberális demokrácia híveinek felfogásától. Míg az utóbbiak szerint a politika lényege a barát-ellenség megkülönböztetés meghaladása, addig a Fidesz a politika *politikai* megközelítésének híve. Nem, hogy nem kívánják meghaladni a barát-ellenség viszonyt, ez képezi politikájuk alapját, ehhez viszont szorosan hozzátartozik a konfliktusok kiélézése.

Ezen a ponton fontos megemlíteni Körösényi András populizmusról szóló [értekezését](#), amelyben igyekszik eloszlatni számos félreértést a fogalom alkalmazása körül. Ide tartozik többek között a populizmus jellemvonásainak túlfeszített leírása. Véleménye szerint az ellenségképalkotás, a Nép és az Elit szembeállítása, vagy az antipluralizmus nem kizárólag a populizmus jellemvonása. A népre való hivatkozás általában megfigyelhető a hatalom csúcspozícióját betöltő politikusok esetében. Ráadásul a populista politikusoknál az antipluralista és a pluralista vonások egyszerre vannak jelen, hiszen többpárti választásokon nyerik el felhatalmazásukat. Körösényi rámutat arra is, hogy ezek a túlzások azért terjedhettek el, mert a fogalmat kritikusai és politikai ellenfelei határozták meg, nem pedig képviselői. Ezt azért is tartjuk fontosnak hangsúlyozni, mert Körösényi populizmus-definíciója részben átfedésben van azzal, amit mi a liberális demokrácia eltérő értelmezéseként azonosítunk. Mint azt már korábban említettük, azért éleződött ki az utóbbi években a liberális demokrácia és kritikusai között

a politikai ellentét, mert azok, akiket populistának bélyegeztek, úgy döntöttek, hogy visszafoglalják a liberális demokrácia híveitől a demokrácia definiálásának jogát. Ezért is tartjuk fontosnak megvizsgálni a demokrácia értelmezéséről szóló vitát a kritikai oldal felől is.

A továbbiakban Orbán Viktor néhány beszédén keresztül igyekszünk a már említett szemléletmódbeli különbséget megvilágítani. Tesszük ezt azért, mert Orbán Viktor fontosnak tartotta az utóbbi években elméletbe foglalni politikai stratégiáját. Úgy véljük, hogy ebből a kísérletből az illiberális államról való értekezés ismert, azonban a konfliktusokhoz való viszony kevésbé. Politikai ellenfeleik ezért legfeljebb annyit értenek Orbán Viktor- és a Fidesz kommunikációjából, hogy folyamatosan harcban állnak valakivel. Folyamatosan a társadalom megosztásán munkálkodnak, hiszen a politikát a barát-ellenség szemüvegen keresztül nézik. Ez azonban valójában a konfliktusok nem liberális megközelítéséből ered, ahogyan azt Chantal Mouffe-nál láthattuk. A beszédek a régebbiek közül haladnak napjaink felé, és előbb csupán arra mutatnak rá, hogy a konfliktusvállalás tudatos, nem ad hoc módon történik, idővel azonban egyre jobban kirajzolódik egy elméleti megalapozottsága a konfliktusvállaláshoz való viszonyuk különbözőségének.

Mikor 2013-as tusnádfürdői [beszédében](#) a miniszterelnök kifejtette, hogy miért vállalják a konfliktusok kiélezését az Európai Unióval, úgy fogalmazott: “...Akkor most kitérnék arra a kérdésre, ha még van időm,

hogy érdemes-e vállalni konfliktust az Európai Unióval. Ugye, kétfajta ember van a mi politikai táborunkban. Most nem az egész országról, hanem a mi politikai közösségünkről beszélek. Az egyik az, akinek fontos, mi van ráírva a zászlónkra. Általában, ha azt keresgéljük, mi is van felírva a polgári, jobboldali, keresztény, nemzeti tábor zászlajára, akkor leginkább Rákóczi zászlófeliratát hozhatjuk ide, ugye: „Istennel a hazáért és a szabadságért!” És vannak emberek, akiknek fontos, hogy ez alá és éppen ez alá a zászló alá álljanak be, mert más zászló alá nem akarnak – mondjuk, „Föl, föl, ti rabjai a földnek...” feliratú zászló alá nem akarnak – beállni; vannak ilyen magyarok, nekik fontos. De a mi politikai táborunkban nagyon sokan vannak, akiket igazából nem hoz lázba, mi van felírva a zászlónkra. Azzal törődnek, hogyan lesz meg a következő napi betevőjük, hogyan élik túl a következő hónapot, és egyáltalán gazdasági értelemben képesek-e magukat és a családjukat fönntartani. És ha esetleg érdeklí is őket a zászló, hát csak ez után. Nagyon fontos, hogy azoknak az embereknek, akiket nem érdekel, mi van fölírva a zászlónkra, mindig bizonyos legyen, hogy amikor ez a zászló van fön, akkor ők jobban élnek, amikor a másik zászló van fön, akkor rosszabbul. Ezért tehát nekünk a nemzetpolitikánkon keresztül gazdaságilag is sikeresnek kell lenni, vagyis be kell bizonyítanunk ennek a közönségnek is, akik szintén a mi táborunkba tartoznak, hogy amíg azok a konfliktusok, amelyeket nemzeti ügyekből kiindulva vállalunk, gazdaságilag ésszerűek, és azon ők nyernek, és nem veszítenek. Mondok is rögtön egy példát! Itt volt ez a konfliktus az Európai Unióval, nemzeti alapon vállalt konfliktus: megadóztattuk a nagy

telekommunikációs cégeket, az unió ezt nem fogadta el, eljárást indított ellenünk, perre mentünk, és a legutóbbi napokban született egy döntés arról, hogy nekünk van igazunk első fokon. Az unió visszavonta ezt a keresetét, és itt kiderült, hogy igenis megérte konfliktust vállalni, mert írd és mondd: 185 milliárd forintot gyűjtöttünk be, amit nem tudtak tőlünk visszavenni. 185 milliárdot! Ezt adóból kellett volna beszédnünk az emberektől, ha nem szedjük be a multicégektől. És ugyanígy áll a helyzet a bankokkal, tehát nem öncélú konfliktusokat vállalunk, hanem a kisemberek, a kiskeresetűek számára is nagyon fontos, értelmes, nemzeti konfliktusokat vállalunk, aminek közvetlen gazdasági haszna van ezeknek az embereknek a számára. Ezt az összefüggést mindig be kell mutatnunk, mert ha ezt nem mutatjuk be, akkor az ellenfél azt fogja bemagyarázni ezeknek az embereknek, hogy öncélú ideológiai alapú konfliktusokat vállalunk pusztán az Európai Unióval. Holott ez nem igaz. ...”

A beszéd részletéből kiolvasható, hogy Orbán Viktor tisztában van azzal, hogy politikai ellenfelei, másként látják a konfliktusvállalási stratégiáját, mint saját követői. Mi több, különbséget tesz saját szavazótáborai közül is azok között, akik ideológiai alapon szavaznak politikai közösségére, és azok között, akik leginkább a pénztárcájukra hallgatva szavaznak a Fideszre. A beszédből kiderül, hogy az, ahogyan hozzáállnak az Európai Unióval vívott konfliktusokhoz, tudatos, mint fogalmaz, “nem öncélú ideológiai alapú”, hanem a nemzetpolitikai elvet gazdasági alapon megközelítő. E szerint a megközelítés szerint a konfliktusvállalás a

nemzeti érdekérvényesítés módja. Ugyanez a megközelítés érhető tetten Orbán Viktor 2014-es májusi rádió-interjújában. Az MTI összefoglalója [szerint](#) a brüsszeli konfliktusok elkerülhetetlenek, *“...”szügyig állunk most is” a konfliktusokban, de ez nem baj, mert minél kevesebb a konfliktus, annál kevesebb érdeket lehet érvényesíteni. Értékelése szerint aki “nem áll ki magáért, az balek, lúzer, az nem alkalmas arra, hogy képviselje a saját nemzetét”. Ezért a miniszterelnök szükségszerűnek tartja a konfliktusokat Brüsszellel.”*

Ugyanebben az évben tovább folytatódott az uniós konfliktusok természetének elméleti kifejtése [Tusnádfürdőn](#). *“...Ezek mind olyan döntések, amelyek persze önmagában politikai kérdésként tűnnek föl, de valójában itt most nem egy-egy politikai döntésről van szó, hanem arról, hogy a magyar állam újjászervezése zajlik – szemben a korábbi húsz év illiberális (sic!) államszervezési logikájával. Egy nemzeti érdekekből kiinduló állami újjászervezés történik. A konfliktusok, amik elénk kerülnek, nem véletlenszerűek, nem butaságból fakadnak – bár időnként ilyen is lehet közöttük –, hanem alapvetően egy állam újraépítésének, öndefiníciójának folyamatával szükségszerűen együtt járó viták.”*

A konfliktusvállalás, mint nemzeti érdekérvényesítés itt már egy tágabb keretbe van helyezve, amelynek alapja az, hogy ki kell találni, mi teszi a magyar államot hosszútávon versenyképpé. Mivel ezt a miniszterelnök nem liberális keretek között képzelte el (hiszen azt nem tartotta

versenyképesnek), ezért óhatatlan, hogy konfliktusokat kell vállalni az eltérő koncepció érvényesítéséért. Orbán Viktor vélhetően nem sejtette, milyen komoly nemzetközi vihart kavart ez a beszéde. Itt hangzott el ugyanis először, az elhíresült illiberális állam gondolata, miszerint *“...amit Magyarországon építünk, illiberális állam, nem liberális állam. Nem tagadja a liberalizmus alapvető értékeit, mint a szabadság, és hozhatnék még néhányat, de nem teszi ezt az ideológiát az államszerveződés központi elemévé, hanem egy attól eltérő sajátos, nemzeti megközelítést tartalmaz.”* Az, hogy egy nyugatos demokrácia lehet nem liberális demokrácia (ami mást jelent, mint az illiberális demokrácia, és nem szerencsés a kettő összemosása), olyannyira újszerű megközelítés volt, hogy szinte teljes értetlenség fogadta, mind a politika, mind a politikatudomány részéről.

Jelen írásnak nem célja igazságot tenni, eldönteni, hogy valóban igaz-e a miniszterelnök állítása egy-egy kérdésben. Sokkal fontosabb bemutatni a gondolati mechanizmusát a beszédeknek, rámutatni arra, hogy, ha fejlődik is a narratíva, és reagál az aktuálpolitikai eseményekre (pl. Joe Biden megválasztása, EPP-ből való kilépés) a kiindulópontja végig ugyanaz. A konfliktuskezelés jobboldali modellje egyértelműen a Chantal Mouffe írásában megfogalmazott agonizmus logikáját követi, míg az ellenzék jórésze a mainstream demokrácia értelmezést képviseli, amely éppen a liberális intézményeken keresztül törekszik a politikai, azaz konfliktusokra épülő politizálás meghaladására. Utolsó idézetünk szemlélteti ezt legjobban, amely rámutat arra, hogy, habár a Fidesz

kétségtelenül barát-ellenség viszonyban gondolkodik, és sosem fog tudni bizonyos kérdésekben egyetérteni politikai ellenfelével, mégiscsak egy szimbolikus térben helyezi el magát a liberális oldallal. A demokráciát nem liberális dominanciájúnak képzei, de tisztában van azzal, hogy a liberális pólus nélkül nem lenne ellenfele, és ellenfél nélkül nem volna demokrácia.

Az Alaptörvény elfogadásának 5. évfordulóján rendezett [konferencián](#) 2016-ban Orbán Viktor zárszavában azt a kérdést vetette fel, hogy: *“...Lehet-e együtt békességben, a hatályos alaptörvényt tisztelve élni, miközben az alkotmány alapjaira vonatkozó szellemi koncepcióink kizárják egymást. Szerintem lehet, akarat kérdése, szerintem lehet békés együttélést megvalósítani, ha egy erényt elsajátítunk, amely erény a modern demokráciák talán legfontosabb erénye, és amit úgy lehet nevezni, hogy a békés egyet nem értés kultúrája. A demokrácia erre alkalmas keretet ad, hiszen a demokráciában a szembenálló felek a koponyákat nem beszakítják, hanem összeszámolják, és így lehetővé válik a különböző véleményeket képviselők egymás mellett élése. Ez igaz az alkotmányos vitákra is.”*

A békés együttélés záloga itt a koponyák összeszámlálása, azaz a választások. Orbán Viktor értelmezése a választások szerepéről azonban nyilvánvalóan nagyon más, mint a liberális demokrácia híveinek. Ők a 2/3-os többség nyújtotta lehetőségek kihasználását sok mindennek neveznék, csak békés együttélésnek nem. A többségi elv

mentén politizálók számára azonban az egyén, és a kisebbségek liberális védelme kapcsán éreznek hasonlóképp, amelyek véleményük szerint megakadályozzák, hogy az állampolgárok demokratikusan cselekedjenek saját érdekükben. Miközben Orbán Viktor a többség nevében politizál, és szeretné megváltoztatni a liberális demokrácia jelenlegi egyensúlyát a liberális túlsúlyból egy demokratikusabb, értsd többségi irányba, a közben mégiscsak egy olyan agonisztikus helyzetet kíván előidézni "békés egyet nem értés kultúrája" címszó alatt, amelyben nem szűnik meg a konfliktus, azonban politikai közösségét nem azért támadják, mert nem liberális demokrata. E szerint a megközelítés szerint Orbán Viktor továbbra is vitázna a liberális oldallal, azonban nem "alapkérdésekben", mivel egy ilyen helyzetben mindaz, amiért ma kritizálják, nem számítana rendszerkritikusnak, épp ellenkezőleg, a konfliktusos politizálás volna a rendszer alapja. A jelenlegi konfliktusvállalási logikája tehát az, hogy a másik fél elismerje, hogy a Fidesz álláspontja is legitim politikai pozíció, még ha összeegyeztethetetlen is a sajátjával.

A liberális demokrácia és a konfliktusok

Elemzésünkben rámutattunk, hogy a Fidesz nem csak teljesen másként viszonyul a konfliktusok szerepéhez a demokráciákban, de ahogyan ez látható Orbán Viktor beszédeiből, tudatában is vannak a két fél közötti eltérésnek. Rendszeres visszatérő eleme szerepléseinek, hogy

bemutassa, elmagyarázza a gondolkodásbeli különbségeket. Számukra, ha nem is kívánatos, de természetes ez a különbözőség. Értik a liberális demokrata álláspontot, azonban eltérően gondolkodnak róla. Érdekes, hogy a liberális demokrácia hazai képviselői vagy nem figyelnek fel ezekre az értelmezésekre, vagy egész egyszerűen, mivel a miniszterelnök szájából hangzanak el, nem hisznek azok valóságtartalmában, komolyságában. Habár jelen elemzésben terjedelmi okokból kifolyólag nincs mód arra, hogy Orbán Viktor beszédeinek elemzéséhez hasonlóan bemutassuk az ellenzék konfliktusokhoz való viszonyát, azt el lehet mondani, hogy egy olyan politikai közegben szocializálódtak, amely konszenzus-centrikus. Többek között ez az értelmiségi/társadalmi nyomás vezetett ahhoz is, hogy az ellenzéki pártok megpróbáljanak közösen fellépni a Fidesz ellen. Ez a konszenzusra való törekvés a rendszerváltást követő nyugati intézmények átvételéből fakad (igaz, a domináns párti politizálás történelmi hagyományai miatt korábbról is ismerős a magyar politikában). A konszenzualitásnak a nyugati politikai gondolkodásban betöltött szerepére vonatkozóan Adam Przeworski például arra hívja fel [tanulmányában](#) a figyelmet, hogy a nyugati típusú képviseleti kormányzás az érdekek harmóniájára épül, amely a politikai döntéshozatali folyamatot elmozdította a konszenzualitás irányába. A magyar kétharmados törvények elvben konszenzusra kényszerítő mivolta is részben ezt a mintát követte anno, és egyebek mellett szintén a nyugatosság, az európaiság bizonyítékeként kívántak szolgálni, amit jól szemléltet Sólyom László 2003-as [interjúja](#). Miközben az azóta eltelt

időben nem csak Magyarországon, de a világban is jelentős mértékű polarizáció következett be, a közben a konszenzusra való igény továbbra is megmaradt a társadalom szintjén, holott a pártok, és a választók egyaránt egyre kevésbé hajlandóak az együttműködésre politikai ellenfeleikkel. Elmondható, hogy Magyarországon két eltérő megközelítés fedezhető fel, egy amely konszenzus-centrikus, egy pedig amely a konszenzus helyett a politikai versenyt tartja fontosnak, amely feltételezi a konfliktusokat.

A fentiekből kiindulva az alábbi modelleket lehet felvázolni az ellenzéki konfliktusképet illetően. 1.) Az ellenzék vagy nincs tudatában a két fél közötti különbségnek, vagy nem veszi tudomásul azt; 2.) Tudatában van a különbségeknek, de nem képes reagálni rá. 3.) Tudatában van, de mivel úgy véli, hogy az ellenkező álláspont antidemokratikus, ezért nem ismeri el legitimitását, és nem is kíván vitába szállni vele. Függetlenül attól, hogy tudatában vannak a különbségeknek, további két distinkciót tehetünk. Konfliktusképük vagy egy az egyben megegyezik a nyugati liberális demokrácia konfliktusképével, vagy tartalmaz valamilyen nemzeti sajátosságot, ahogyan ez a Fidesz esetében is megfigyelhető. Megnehezíti a vizsgálatot, hogy habár az ellenzék elindult az összefogás útján továbbra is számos különböző pártból áll, amelynek nincs egyetlen vezetője, ahogyan az tapasztalható a Fidesz esetében. Így nehezebb általános következtetéseket levonni konfliktusképükről, még akkor is, ha például a DK, és a Momentum esetén nyilvánvaló a nagyon erős Európa-pártiság, és a nyugati modell

követés. Ahhoz, hogy a fenti állításokat konkrétan alá tudjuk támasztani legalább az ellenzéki összefogás hat pártjának vezető politikusainak a beszédeit meg kellene vizsgálni, ideális esetben az utóbbi tíz évre visszamenően (már ahol ez kivitelezhető), de minimum követelményként az ellenzéki összefogás hivatalos bejelentése óta.

Ami trend szinten elmondható beszédelemzés nélkül is, az az, hogy kommunikációjuk rendszerint Orbán Viktor személye körül forog. A legfőbb ellenzéki cél a miniszterelnök leváltása, és a jogállamiság helyreállítása. Ez a megközelítés az orbáni modell "működtetőjét" veszi célba, minden rossz, ami a modelltől ered a miniszterelnök személyiségéből fakad. Fekete-Győr András például egyenesen úgy [nyilatkozott](#), hogy a Momentum az Orbán-rendszernek nem kormányellenzéke, hanem *rendszerellenzéke*, ezért semmilyen partneri viszony nem képzelhető el a jelenlegi Fidesszel. Konceptiójuk szerint, ha eltávolítják Orbán Viktort a hatalomból, a modell megszűnik létezni, és a liberális demokrácia helyreáll. Ennek a megközelítésnek az erős politikai vezetővel, és a centralizált vezetéssel van problémája, a barát-ellenség viszony, azaz a Fidesz konfliktusokhoz való viszonyulása a vezér személyiségének terméke. Nagyon leegyszerűsítve, ha nem volna Orbán, nem volna konfliktus sem. Ez a szemlélet megfigyelhető többek között Bruck Gábor egy [Facebook-bejegyzésében](#), amelyből bizonyos mértékig következtethetünk arra, hogy a felsorolt modellek közül az ellenzék miként viszonyul a konfliktuskezeléshez. Mint fogalmaz:

“Ahol nyugatias szemléletet látsz, ott a vezetők értik, hogy megvan az ideje a versenynek. És megvan az ideje az együttműködésnek.

Nálunk a 6 ellenzéki párt ezt most tanulja. A kényszer hozta létre a belátást, hogy csak együtt tudják elkergetni Orbánt, de az együttműködés gyakorlása szeizmikus méretű változást indíthat el. Szerintem ennél jobb nem történhetne Magyarországgal.

Azért mert Orbán után csak együtt lehet kormányozni, túlélni és bármit is építeni. És az együttműködés meglehetősen új világlátást, újféle gondolkodási módot hozhat el. Ez a New Smart.

A jó vezető már másként okos, mint korábban. Érti, hogy a túl nagy ego az ellenség. Az az érzés, hogy én egy nagyon fontos ember vagyok. ...

... Ellenséged az ego.

Szívesen látnám ezt a feliratot Dobrev, Karácsony, Jakab és az összes ellenzéki vezető karján, azért mert minden politikus veszélyben van.

Csak úgy tudunk javulni, ha szájkosarat teszünk az egóra. Ha segítséget kérünk másoktól. Ha arra bátorítjuk őket, hogy szóljanak, amikor hibás a percepciónk, rosszul ítélünk, vagy rosszul döntünk. Ilyenkor nem az a kérdés, hogy kinek van igaza, hanem hogy mi az igazság.

Az új okosság azt jelenti, hogy vállalom a sebezhetőséget. Igyekszem szabadulni a kőkorszaki érzelmeimtől – ego, túlzott büszkeség, irigység, önzés – és akarom csökkenteni a rossz döntéseim számát. A régi, ego-vezérelt működés, az Orbán féle működési mód már nem tartható. A régi okosság helyett jön az új típusú okosság – a New Smart.”

Ez a megközelítés az ego-vezérelt működést Orbán Viktorral társítja, és szembeállítja az együttműködő politikával. Az ellenzék a haladó, nyugati mintát követő pozícióban szeretné látni, míg az egocentrikus politikust, azaz az erős vezető képét korszerűtlennek, elavultnak tartja. Miközben a pluralizmust láthatón fontos értéknek tartja, kirekesztő az orbáni modellel szemben, nem tud vele semmi közöset találni, csupán meghaladni kívánja. Nincs meg az az antagonisztikus megközelítés amit korábban Chantal Mouffe-nál láthattunk, és amelyben a pluralizmus igénye mellett megférnek a konfliktusok is. Habár nyilvánvalóan egy példából nem lehet általánosítani, és maga a bejegyzés is normatív módon közelíti meg az ellenzéki politikusok viselkedését, meg lehet fogalmazni azt a hipotézist jövőbeli kutatások számára, hogy az ellenzék egyfelől nincs tisztában az orbáni modell konfliktusképével, másfelől konfliktusképe egyezik a nyugati liberális demokráciáéval, így antidemokratikusnak tart mindent, ami eltérő módon közelíti meg a konfliktusokat. Ha tudatában volnának a Fidesz eltérő gondolkodásmódjának, vélhetően akkor sem állna érdekükben eltérni a mintakövető magatartástól.

Konklúzió

Véleményünk szerint ez a fajta megközelítés nagy mértékben fokozza a két fél közötti konfliktus kiéleződését. Minél kevésbé értik ugyanis a liberális demokrácia hívei a szemléletbeli különbséget, annál erősebben támadják az általuk antidemokratikusnak vélt oldalt, amely erre még vehemensebben fog visszavágni, és még fontosabbnak fogja tartani, hogy saját narratívája érvényesüljön. Úgy látjuk, hogy a jelen helyzetben a deeszkaláció kulcsa a liberális demokrácia híveinek kezében van, az által, hogy megváltoztatja a viszonyulását a Fidesz konfliktusszemléletéhez. Ez nem azt jelenti, hogy el kell fogadni, vagy netán át is kell venni a Fidesz logikáját. Azt azonban igen, hogy tudatában kell lenni a különbségeknek, és meg kell fogalmazniuk saját viszonyukat a konfliktusokhoz. Az már önmagában véve is egy konstruktívabb helyzetet teremtene, ha a liberális demokrácia hívei is beszélnének a jelenségről, és nem élből antidemokratikusnak minősítenék az eltérő konfliktuskép okozta megközelítésbeli különbségeket. Ez nem fogja felszámolni a felek közötti politikai, ideológiai vitát, azonban hozzájárulna egy elmérgesedett viszony új alapokra helyezéséhez.